

УДК 378.091.12:796(045)
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.82.32>

В. О. Зубов

доктор філософських наук, професор,
директор Інституту здоров'я, спорту і туризму імені Т. Самоленко
Класичного приватного університету

І. В. Євстігнеєва

доцент кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного виховання
Інституту здоров'я, спорту і туризму імені Т. Самоленко
Класичного приватного університету

Т. А. Воскобойник

старший викладач кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного виховання
Інституту здоров'я, спорту і туризму імені Т. Самоленко
Класичного приватного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглянуті особливості професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в сучасних умовах. Аналіз науково-педагогічної літератури переконливо свідчить про посилення її гуманістичної спрямованості, що зумовлює підвищення ролі психолого-педагогічного складника в системі підготовки фахівців фізичної культури і спорту. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, впливають на ефективність їхньої діяльності та розкривають основні вимоги. Професійна підготовка майбутніх фахівців розглядається як цілісна система, що будується на основі органічної єдності загального, особливого й індивідуального. У статті забезпечується справжнє реформування системи фізкультурної освіти, її переходу до нової, особистісно-орієнтованої, парадигми. Іншими словами, професійна підготовка фахівців в освітніх процесах передбачає розв'язання завдань з урахуванням рівня теоретичних і практичних знань та з метою їх збереження, а за можливості і їх зміцнення.

Ключові слова: вчитель, професійна підготовка, фахівець, фізична культура і спорту, заклад вищої освіти, психолого-педагогічна підготовка.

Постановка проблеми. Відповідно до законів Конституції України та правових норм, основною метою вищих навчальних закладів є підготовка провідних фахівців у різних сферах діяльності. Не становлять винятку й вищі навчальні заклади, завдання яких – забезпечення педагогічної науки здібними спеціалістами з фізичної культури та спорту.

Навчально-виховний процес у вищій школі на перший план висуває завдання підготовки фахівців високої кваліфікації, які мають глибокі знання, професійні вміння та навички й уміють застосувати їх на практиці. Слід зазначити, що одним з основних завдань вищого навчального закладу є забезпечення якості підготовки фахівців. Це дає змогу випускникам бути затребуваними на ринку праці, отримати високооплачувану роботу і досягти успіхів у професійній діяльності. Якість професійної підготовки оцінюється різними способами: за результатами вхідного, поточного і підсумкового контролю. Але ще більш важливим у наш час має стати вміння використовувати досвід, накопичений суспільством, вміння творчо, нестандартно вирішувати поставлені завдання.

Майбутні фахівці фізичної культури і спорту повинні бути небайдужими до проблем нашого суспільства, зобов'язані володіти високими професійними й моральними якостями. Причому варто підкреслити, що саме професійно творчий розвиток особистості майбутнього фахівця стає основною метою вищої освіти. Усе це повною мірою стосується й підготовки фахівців з фізичної культури і спорту. Сьогодні гостро виражений суспільний запит не тільки на загальну інтелектуальну і професійну творчу активність особистості, а й на нове, нестандартне мислення. Перед освітою постає завдання формування особистості «як унікальної, цілісної, творчої індивідуальності, що прагне до максимальної реалізації своїх можливостей (само актуалізації), відкрита для сприймання нового досвіду, здатна здійснювати свіжий і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях». Тому основним напрямом в освіті має стати особистісно-розвиваюче навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ціннісні пріоритети професійної освіти фахівців фізичної культури і спорту визначені в роботах М.О. Носко, Н.А. Давидової [3],

Н.І. Степанченко [12]. Проблеми професійно-педагогічної підготовки фахівців цього профілю розглядаються в роботах І.В. Іваній [11], В.В. Іваненко та інших [10], М.В. Карченкової [14], О.В. Котової, О.В. Непші [8], В.Ф. Соловйова [5] та інших. Особливу увагу формування педагогічної позиції майбутніх професіоналів приділено в роботах А.Ш. Абдурамана та інших [6], Т.Ф. Матвійчук [9], В.М. Папуча [15], А.А. Проценка [2; 4], В.С. Ушакова [2], та інших сучасних дослідників. Автори у роботах указують на певні недоліки вищої фізкультурно-педагогічної освіти, орієнтованість теорії фізичної культури на переважний розвиток рухових функцій і недостатню спрямованість на розвиток особистості студентів, навчальні заняття будуються за аналогією з тренувальними, цільові установки, що формують здатності до самовдосконалення й саморозвитку, практично відсутні.

Отже, фаховий рівень підготовки спеціалістів фізичної культури потрібно розуміти як єдність педагогічних заходів, спрямованих на покращення їхніх умінь і навичок, а також підвищення якості освіченості. Іншими словами, професійна підготовка фахівців в освітніх процесах передбачає розв'язання завдань з урахуванням рівня теоретичних і практичних знань та з метою їх збереження, а за можливості і їх зміцнення.

Мета статті – на основі аналізу науково-педагогічної літератури розглянути особливості професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні людина, її культура, освіта, науковий розвиток, здоров'я, особистісні риси розглядаються не тільки як засоби, інструмент тієї чи іншої діяльності щодо перетворення природи й суспільства, але й, передусім, як мета, результат цих перетворень та існування самого суспільства. Саме людські якості та характер, насамперед, використовуються під час професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту.

На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти значно підвищився інтерес до вивчення місця й ролі фізичної культури і спорту у формуванні особистості майбутніх фахівців, змінюються підходи у вирішенні цього аспекту. Питання реалізації виховного потенціалу фізичної культури і спорту стають більш актуальними. Тому дослідники [12] шукають нові підходи до якісної підготовки кадрів для фізичної культури і спорту. Система фізкультурно-педагогічної освіти спрямована на виконання певного соціального замовлення, що вимагає пересмислення її змісту та цілей.

Нова концепція фізичної культури і спорту виконується на сучасному етапі з урахуванням необхідності зміни підготовки фахівців у цій галузі системи вищої освіти. У зв'язку з цим зміст освіт-

нього стандарту, нових програм і навчальних планів вдосконалюється, розробляються нові шляхи вдосконалення професійної підготовки кадрів.

Варто звернути увагу на те, що реалізація цих прагнень буде успішнішою, якщо приділити серйозну увагу відбору студентів, які мають педагогічну спрямованість особистості й мотивовані на активну діяльність у сфері фізичної культури і спорту. Це стає особливо актуальним у зв'язку зі зниженням престижності педагогічної діяльності. Пропоновані методики профвідбору дають змогу побачити реальну, потенційну професійну спрямованість абітурієнтів, фактори вибору професії тощо за допомогою анкетування, інтерв'ю, творів на педагогічні теми, вирішення педагогічних завдань тощо.

Фізична культура сьогодні розглядається не тільки як явище суспільного життя, сфера людської діяльності, а і як результат розвитку її в особистості. Вона являє собою фундаментальну цінність особистості, оскільки забезпечує біологічний потенціал життєдіяльності, створює передумови для гармонійного розвитку, сприяє прояву соціальної активності, є способом самореалізації особистості.

Виходячи з вищевикладеного, під час перегляду змісту підготовки фахівців фізичної культури і спорту підвищена увага має приділятися логічному аспекту фізичної культури, що відбиває соціальні функції фізичної діяльності.

На жаль, у багатьох вишах переважає однобічний погляд на фізичну культуру як на сферу розвитку тільки рухових якостей, умінь і навичок людини, залишається осторонь його соціокультурний, особистісний розвиток. У зв'язку з цим необхідно робити акцент на тому, як використовувати специфічні й загально педагогічні засоби, методи фізичної культури і спорту, вирішуючи в єдиному процесі завдання фізичного вдосконалення й обов'язкового духовного розвитку особистості майбутнього фахівця фізичної культури і спорту [7].

Недооцінка зв'язку професійно-педагогічної підготовки з фізкультурно-спортивною підготовкою в навчальних програмах спортивних і педагогічних вишів не сприяє формуванню системного бачення майбутньої роботи, не дає цілісного уявлення про характер праці педагога та не розвиває мотивацію до професійної діяльності [5; 11].

Серйозною проблемою є й відсутність глибокої наукової підготовки. Це призводить до того, що є значна частина випускників, які не вміють освоювати сучасні педагогічні та інформаційні технології, впроваджувати в роботу наукові досягнення, використовувати досвід педагогів-новаторів. Розвиток професіоналізму у фахівців з фізичної культури і спорту стримують певні проблеми: відсутність сучасних технічних засобів навчання та

методичних розробок, комп'ютерних технологій, недооцінка творчих і науково-дослідних завдань, неефективне використання педагогічного досвіду з фізичної культури і спорту [13; 14].

Крім негативного, дослідники [5; 9] вказують і на позитивний досвід удосконалення вищої фізкультурно-педагогічної освіти. При цьому варто наголосити на необхідності врахування особистісних особливостей студентів, які впливають на становлення педагога, можливість сформулювати в майбутніх фахівців індивідуальну педагогічну позицію й активне ставлення до розвитку фізкультурного руху. Сучасна вища освіта переходить до особистісно-орієнтованої парадигми, за якої абсолютною цінністю є людина, а не тільки знання й уміння. Зараз вона намагається звільнитися від цих недоліків, забезпечити свободу вибору змісту освіти, більш повно задовольнити духовні, освітні тощо потреби особистості, створити можливості самореалізації в освітньому просторі.

О.В. Ковальчук [7] відзначає, що процес гуманізації підготовки фахівців фізичної культури і спорту спрямований на підвищення рівня гуманітарної освіченості, загальнокультурного рівня, широти світогляду, спираючись на інтелектуальний, моральний та естетичний розвиток особистості майбутніх фахівців.

Н.І. Степанченко [12] зазначає, що для якісної організації професійно-педагогічної підготовки фахівців у галузі фізичної культури і спорту необхідно особливу увагу приділяти розкриттю єдності функціонального, діяльного й ціннісного аспектів її змісту. Саме вони дають можливість змінити ціннісні орієнтації майбутніх педагогів, завдання і зміст їхньої роботи, спираючись на творчу, інтегративну, духовну та фізичну сутність фізичної культури і спорту.

На жаль, масову підготовку педагогів у спортивних і педагогічних вишах ще не можна вважати ефективною. Вона ще зберігає риси колишньої освіти. Варто зазначити, що ця проблема досі є малодослідженою [3, с. 184].

Якщо розглядати фізичну культуру як частину загальної культури особистості, то необхідно глибоко переглянути співвідношення різних компонентів професійної підготовки, в основі якої повинні лежати принципи гуманізації фізкультурної освіти, що спираються на закономірності фізичного виховання, розвитку культурної самосвідомості, можливостей і перетворювальної діяльності [15].

Аналіз сучасних досліджень із цієї теми [6; 8; 14] дає можливість стверджувати, що в основі підготовки фахівців фізичної культури і спорту повинен бути комплекс методологічних підходів, а саме: аксіологічний, діяльний, особистісно-орієнтований, творчий, педагогічний, технологічний, інтегративний, компетентний тощо.

Якщо підходити до фізичної культури як частини загальної культури, яка несе певні відносини й цінності, то стає очевидним, що для якісної реалізації в майбутній діяльності всього потенціалу фізичної культури майбутні педагоги повинні вміти самостійно проектувати і здійснювати навчально-виховний процес, відштовхуючись від адаптації до конкретних умов, урахуваючи реальні можливості.

Побудова професійної діяльності фахівців у галузі фізичної культури і спорту має ґрунтуватися на розвиненому педагогічному мисленні, здатності простежувати загальні закономірності освітнього процесу. Це дасть змогу ефективно вирішувати завдання виховання, навчання й розвитку сучасної людини, для якої фізична культура настільки ж важлива, як інтелектуальна, моральна, естетична, духовна [2].

Підготовка має бути направлена на поглиблення загальної освіти, формування фундаментальних і професійно орієнтованих знань та вмінь, необхідних для розв'язання типових професійних завдань.

Висновки. Проведений нами аналіз науково-педагогічної літератури щодо професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту в сучасних умовах є перспективною щодо подальших досліджень. Ця підготовка може бути ефективною лише в тому випадку, коли враховуються всі її особливості, а також робиться акцент на характеристику здоров'я й вольові якості фахівців. Професійна підготовка повинна бути цілісною системою заходів, методів і прийомів; будуватися з урахуванням особистісних якостей фахівця; мати чітко визначену структуру та специфіку. Вона повинна інтегрувати в собі комплекс різних методів, які використовуються стосовно як загальної, так і спеціальної підготовки фахівця. При здійсненні професійної підготовки спеціалістів має здійснюватися підхід, згідно з яким майбутній фахівець повинен поєднувати фізкультурно-педагогічну й тренерсько-викладацьку діяльність. Якщо всі вищеназвані особливості підготовки будуть ураховані, то від майбутнього фахівця слід чекати високих результатів у його професійній діяльності. Разом із тим посилення гуманістичної спрямованості освіти неминуче призводить до підвищення значущості психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в закладах вищої освіти, так як тільки в цьому випадку забезпечується справжнє реформування системи фізкультурної освіти, її переходу до нової, особистісно-орієнтованої освіти. Потрібно приділити особливу увагу розробленню якісно нових цільових установок у підготовці майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, нових принципах відбору та систематизації змісту й модернізації методів і технологій їх навчання.

Список використаної літератури:

1. Герцик М.С. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт» / М.С. Герцик, О.М. Вацеба. Харків : ОВС, 2016. 175 с.
2. Ушаков В.С., Проценко А.А. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах. Житомир: ЖДУ імені Івана Франка. 2014. С. 157–160.
3. Носко М.О., Давидова Н.А. Проблеми і шляхи підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. Вісник Чернігівського нац. пед. ун. ім. Т.Г. Шевченка. Серія «Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт». Чернігів, 2012. Вип. 92. Т. 1. С. 184–187.
4. Проценко А.А. Структура підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до формування професійних компетентностей. Вісник ХДУ. Збірник наукових праць. Херсон : ХДУ, 2017. № 76(24). С. 121–125.
5. Соловійов В.Ф. Психолого-педагогічні умови підвищення готовності майбутніх викладачів фізичного виховання до педагогічної діяльності. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2013. № 3. С. 152–161.
6. Абдураман А.Ш., Купреєнко М.В., Непша О.В. Сутність професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вып. 1(45).
7. Структура гуманістичної спрямованості фахівця з фізичної культури і спорту / О.В. Ковальчук, М.В. Купреєнко, О.В. Непша, Г.П. Суханова. Матеріали Всеукр. наук. конф. Дніпро: СПД «Охотнік», 2017. Т. 2. С. 108–110.
8. Котова О.В., Непша О.В. Структурні компоненти підготовки майбутніх вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Херсон: ХДУ. 2014. Вип. 81. Т. 1. С. 164–168.
9. Матвійчук Т.Ф. Формування педагогічної майстерності майбутніх вчителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки: дис.. канд. пед. наук. Вінниця, 2015. 272 с.
10. Іваненко В.В., Купреєнко М.В., Непша О.В. Педагогічні умови формування професійної спрямованості майбутніх фахівців з фізичної культури. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, Посвіт, 2018. С. 19–21.
11. Іваній І.В. Сутність професійно-педагогічної культури фахівця фізичного виховання та спорту. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 1(45). С. 136–146.
12. Степанченко Н.І. Система професійної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах: автореф. дис. докт. пед. наук. Вінниця, 2017. 40 с.
13. Інформаційні технології в системі «Фізична культура і спорт» / Є.О. Карабанов, О.В. Непша, Г.П. Суханова, В.С. Ушаков. Збірник наукових праць. Харків : ХДАФК, 2018. Вип. 2. С. 49–53.
14. Карченкова М.В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності: дис. ... канд. пед. наук. Переяслав-Хмельницький, 2006. 228 с.
15. Папуча В.М. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя фізичного виховання в процесі фахової підготовки: автореф. дис. канд. пед. наук. Запоріжжя, 2010. 20 с.

Zubov V., Evstigneeva I., Voskoboynik T. Features of professional training of future specialists in physical culture and sports in modern conditions

The article considers the features of professional training of future specialists in physical culture and sports in modern conditions. The analysis of scientific and pedagogical literature convincingly shows the strengthening of its humanistic orientation, which leads to increasing the role of psychological and pedagogical component in the system of training specialists in physical culture and sports. Features of professional training of future specialists in physical culture and sports, affect the effectiveness of their activities and reveal the basic requirements. The professional training of future specialists is considered as a holistic system based on the organic unity of the general, special and individual. The article provides a real reform of the system of physical education, its transition to a new, personality-oriented paradigm. In other words, the professional training of specialists in educational processes involves solving problems taking into account the level of theoretical and practical knowledge and in order to preserve them and, if possible, strengthen them.

The educational process in higher education brings to the fore the task of training highly qualified specialists who have deep knowledge, professional skills and abilities and are able to apply them in practice. It should be noted that one of the main tasks of a higher education institution is to ensure the quality of training. This allows graduates to be in demand in the labor market, get a high-paying job and succeed in their professional activities.

Thus, the professional level of training of physical culture specialists should be understood as the unity of pedagogical activities aimed at improving their skills and abilities, as well as improving the quality of education. In other words, the professional training of specialists in educational processes involves solving problems taking into account the level of theoretical and practical knowledge and in order to preserve them and, if possible, strengthen them.

The new concept of physical culture and sports is being implemented at the present stage, taking into account the need to change the training of specialists in this area of higher education. In this regard, the

content of the educational standard, new programs and curricula is being improved, new ways to improve professional training are being developed.

Training should be aimed at deepening general education, the formation of fundamental and professionally oriented knowledge and skills needed to solve typical professional problems.

Vocational training should be a holistic system of activities, methods and techniques; to be built taking into account personal qualities of the expert; have a clearly defined structure and specifics. It should integrate a set of different methods used in relation to both general and special training. When carrying out professional training of specialists, an approach should be taken, according to which the future specialist should combine physical culture-pedagogical and coaching-teaching activities. If all the above features of training are taken into account, then the future specialist should be expected to perform well in his professional career.

Key words: *teacher, professional training, specialist, physical culture and sports, institution of higher education, psychological and pedagogical training.*